

– Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri: Hukuki Boyut –
 9. Ders:
 Türkiye ile AB Arasındaki Üyelik İlişkisi: Genişleme
 Politikası

PROF. DR. İLKE GÖÇMEN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU ANABİLİM DALI

JEAN MONNET CHAIR

With the support of the
 Erasmus+ Programme
 of the European Union

Disclaimer: The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

1

1

Sunuş Planı

Ön Tespit

Genişleme Sürecinin Tarihsel Gelişimi

- Birinci – Yedinci Genişleme Dalgası
- Aday ve Potansiyel Aday Devletler
- AB'den Çekilme: Birleşik Krallık

Genişlemenin Yöntemi

- Genişleme Kriterleri
- Genişleme Usulü

2

2

Ön Tespit

Genişleme

- AB'nin üye sayısındaki artıştır.

Kurucu Devletler

- Almanya
- Fransa
- İtalya
- Hollanda
- Belçika
- Lüksemburg

3

3

Genişleme Sürecinin Tarihsel Gelişimi

Birinci – Yedinci Genişleme Dalgası

Aday ve Potansiyel Aday Devletler

AB'den Çekilme: Birleşik Krallık

4

4

Birinci Genişleme Dalgası

Hangi devletleri içerir?

- Birleşik Krallık
- İrlanda
- Danimarka
- (Norveç)

5

5

Birinci Genişleme Dalgası

Hangi arka planda gerçekleşmiştir?

- Birleşik Krallık, AET'nin kuruluşu karşısında Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ni kurmak için çaba harcamıştır.
- Avrupa Serbest Ticaret Birliği (1960)
 - Birleşik Krallık Avusturya
 - Danimarka Norveç
 - İsveç İsviçre
 - Portekiz

6

6

Birinci Genişleme Dalgası

Nasıl gerçekleşmiştir?

- Birleşik Krallık (1960), İrlanda (1960), Danimarka (1960) ve Norveç (1962) Avrupa Toplulukları'na üyelik başvurusu yapmıştır.
 - Müzakereler başlamıştır.
- Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle Ocak 1963'te Birleşik Krallık'ın üyeliğini veto etmiştir.
 - Tüm müzakereler durmuştur.

7

7

Birinci Genişleme Dalgası

... nasıl gerçekleşmiştir...

- Birleşik Krallık, İrlanda, Danimarka ve Norveç (1967) Avrupa Toplulukları'na *ikinci kez* üyelik başvurusu yapmıştır.
 - Müzakereler başlamıştır.
- Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle Birleşik Krallık'ın üyeliğini *tekrar* veto etmiştir.
 - Tüm müzakereler durmuştur.

8

8

Birinci Genişleme Dalgası

... nasıl gerçekleşmiştir...

- Fransa'da iktidar değişmiştir.
- Aralık 1969 Lahey Zirvesi (Üye Devlet Hükümet ve Devlet Başkanları)
 - Birleşik Krallık, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile müzakereler açılsın.
- Müzakereler Haziran 1970'te başlamıştır.
- Katılım Antlaşması Ocak 1972'de imzalanmıştır.

9

9

Birinci Genişleme Dalgası

... nasıl gerçekleşmiştir...

- Birleşik Krallık, İrlanda, Danimarka
 - 1 Ocak 1973 itibariyle Avrupa Toplulukları'na üye olmuştur.
- Norveç
 - katılım antlaşmasını referanduma götürmüş, sonuç olumsuz çıkmıştır.

10

10

İkinci Genişleme Dalgası

Hangi devletleri içerir?

- Yunanistan

11

11

İkinci Genişleme Dalgası

Hangi arka planda gerçekleşmiştir?

- Yunanistan, Temmuz 1961'de AET ile bir Ortaklık Anlaşması imzalamıştır.
 - ...gümrük birliği...
- Nisan 1967'de Yunanistan'da darbe olmuştur.
 - AET, demokrasiye geçilene kadar ortaklık anlaşmasını dondurmıştır.
- Temmuz 1974'te Yunanistan demokrasiye geçiş yapmıştır.

12

12

İkinci Genişleme Dalgası

... arka plan ...

- Yunanistan, Haziran 1975'te Avrupa Toplulukları'na üyelik için başvurmuştur.
- Yunanistan'ın amacı, demokrasiye geçişi Avrupa Toplulukları çipası ile kalıcılaştırmaktır.
- Avrupa Toplulukları'nın amacı, ekonomik açıdan zayıf da olsa, çıpa işlevini kabul ederek bu devlete el uzatmaktır.

13

13

İkinci Genişleme Dalgası

Nasıl gerçekleşmiştir?

- Yunanistan, Haziran 1975'te Avrupa Toplulukları'na üyelik için başvurmuştur.
- Müzakereler Temmuz 1976'da başlamıştır.
- Katılım Antlaşması Mayıs 1979'da imzalanmıştır.
- Yunanistan 1 Ocak 1981 itibariyle Avrupa Toplulukları'na üye olmuştur.

14

14

Üçüncü Genişleme Dalgası

Hangi devletleri içerir?

- İspanya
- Portekiz

15

15

Üçüncü Genişleme Dalgası

Hangi arka planda gerçekleşmiştir?

- İspanya
 - 1962'de Avrupa Toplulukları'na ortaklık için başvurmuşsa da, 1970'te Tercihli Ticaret Anlaşması imzalayabilmiştir.
- Portekiz
 - 1960'lı yıllarda Avrupa Toplulukları'na üyelik niyeti taşımışsa da, de Gaulle'ün vetosundan –olumsuz olarak– etkilenmiştir.
 - 1970'te Avrupa Toplulukları'na ortaklık için başvurmuşsa da, 1973 yürürlük tarihli Serbest Ticaret Anlaşması ile yetinmiştir.

16

16

Üçüncü Genişleme Dalgası

... arka plan ...

- İspanya ve Portekiz, 1970'lerin ortalarında demokrasiye geçmiştir.
- Portekiz Mart 1977'de ve İspanya Temmuz 1977'de Avrupa Toplulukları'na üyelik için başvurmuştur.
- İspanya ve Portekiz'in amacı, demokrasiye geçişi Avrupa Toplulukları çıpası ile kalıcılaştırmaktır.
- Avrupa Toplulukları'nın amacı, ekonomik açıdan zayıf da olsa, çıpa işlevini kabul ederek bu devletlere el uzatmaktır.

17

17

Üçüncü Genişleme Dalgası

Nasıl gerçekleşmiştir?

- Portekiz Mart 1977'de ve İspanya Temmuz 1977'de Avrupa Toplulukları'na üyelik için başvurmuştur.
- Müzakereler Portekiz ile Ekim 1978'de ve İspanya ile Şubat 1979'da başlamıştır.
- Katılım Antlaşması Haziran 1985'te imzalanmıştır.
- İspanya ve Portekiz 1 Ocak 1986 itibariyle Avrupa Toplulukları'na üye olmuştur.

18

18

Dördüncü Genişleme Dalgası

Hangi devletleri içerir?

- Avusturya
- İsveç
- Finlandiya
- (Norveç)
- (İsviçre)

19

19

Dördüncü Genişleme Dalgası

Hangi arka planda gerçekleşmiştir?

- Avrupa Serbest Ticaret Birliği Avrupa Toplulukları'na üye kaybetmiştir.
 - Birleşik Krallık ve Danimarka (1973)
 - Portekiz (1986)
- Avrupa Serbest Ticaret Birliği
 - *Avusturya, Norveç, İsveç, İsviçre, İzlanda (1970), Finlandiya (1986) ve Lihtenştayn (1991)*
- *İtalik* olan devletler, 1980'lerin sonu 1990'ların başında Avrupa Toplulukları'na üyelik istemiştir.

20

20

Dördüncü Genişleme Dalgası

... arka plan ...

- Bu devletler bakımından
 - AET'nin 1992 yılının sonuna kadar tamamlayacağı iç pazarın dışında kalmak maliyet getirecektir.
- Avusturya, İsveç ve Finlandiya bakımından
 - Soğuk Savaş sona erince "tarafsız" kalma politikasına artık son verilebilir.
- Avrupa Birliği bakımından
 - Bu devletler, hem demokrasi hem pazar ekonomisi karneleri yönünden zaten ileri bir seviyededir.

21

21

Dördüncü Genişleme Dalgası

Nasıl gerçekleşmiştir?

- Avrupa Toplulukları'na üyelik başvurusu
 - Avusturya Temmuz 1989 İsveç Temmuz 1991
 - Finlandiya Mart 1992 İsviçre Mayıs 1992
 - Norveç Kasım 1992
- Avrupa Ekonomik Alanı
 - AET ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği devletleri, 1992 yılında aralarında Avrupa Ekonomik Alanı kurmak üzere uluslararası anlaşma imzalamıştır.

22

22

Dördüncü Genişleme Dalgası

...nasıl gerçekleşmiştir...

- İsviçre
 - Avrupa Ekonomik Alanı anlaşmasını referanduma götürmüş, sonuç olumsuz çıkmıştır.
 - Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunu geri çekmiştir.
 - Avrupa Birliği ile bir seri ikili anlaşma yapmıştır.

23

23

Dördüncü Genişleme Dalgası

...nasıl gerçekleşmiştir...

- Norveç
 - Nisan 1993'te Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
 - Haziran 1994'te katılım antlaşması imzalanmıştır.
 - katılım antlaşmasını referanduma götürmüş, sonuç olumsuz çıkmıştır.

24

24

Dördüncü Genişleme Dalgası

...nasıl gerçekleşmiştir...

- Avusturya, İsveç ve Finlandiya
 - Şubat 1993'te Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
 - Haziran 1994'te katılım antlaşması imzalanmıştır.
 - 1 Ocak 1995 itibariyle Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

25

25

Beşinci Genişleme Dalgası

Hangi devletleri içerir?

- Çekya
- Güney Kıbrıs
- Letonya
- Malta
- Slovakya
- (Bulgaristan)
- (Türkiye)
- Estonya
- Litvanya
- Macaristan
- Polonya
- Slovenya
- (Romanya)

26

26

Beşinci Genişleme Dalgası

Hangi arka planda gerçekleşmiştir?

- Orta ve Doğu Avrupa devletleri, komünizmi terk ederek liberal siyasi ve ekonomik sisteme yönelmiştir.
- Bu devletlerin amacı, demokrasiyi ve pazar ekonomisini güçlendirmeyi Avrupa Birliği çıpası ile kalıcılaştırmaktır.
- Avrupa Birliği'nin amacı, çıpa işlevini kabul ederek bu devletlere el uzatmaktır.

27

27

Beşinci Genişleme Dalgası

... arka plan ...

- İlk aşama: Macaristan, Polonya, Çekya, Bulgaristan ve Romanya (1989 – 1991)
 - Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları
- İkinci aşama: Macaristan, Polonya, Çekya, Slovakya, Bulgaristan, Romanya, Estonya, Letonya, Litvanya ve Slovenya (1990'lar)
 - Avrupa Anlaşmaları

28

28

Beşinci Genişleme Dalgası

Nasıl gerçekleşmiştir?

- Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu
 - Macaristan Mart 1994
 - Polonya Nisan 1994
 - Slovakya Haziran 1995
 - Letonya Ekim 1995
 - Estonya Kasım 1995
 - Litvanya Aralık 1995
 - Çekya Ocak 1996
 - Slovenya Haziran 1996

29

29

Beşinci Genişleme Dalgası

...nasıl gerçekleşmiştir...

- Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu
 - Türkiye Nisan 1987
 - 1963 tarihli Ortaklık Anlaşması
 - Güney Kıbrıs Temmuz 1990
 - 1970 tarihli Ortaklık Anlaşması
 - Malta Temmuz 1990
 - 1972 tarihli Ortaklık Anlaşması

30

30

Beşinci Genişleme Dalgası

...nasıl gerçekleşmiştir...

- Çekya, Estonya, Güney Kıbrıs, Macaristan, Polonya ve Slovenya
 - Mart 1998'de Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
- Letonya, Litvanya, Malta ve Slovakya
 - Şubat 2000'de Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
- Bu on devlet
 - Nisan 2003'te katılım antlaşması imzalamıştır.
 - 1 Ocak 2004 itibariyle Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

31

31

Altıncı Genişleme Dalgası

Hangi devletleri içerir?

- Bulgaristan
- Romanya

32

32

Altıncı Genişleme Dalgası

Hangi arka planda gerçekleşmiştir?

- İlk aşama: Bulgaristan ve Romanya (1989 – 1991)
 - Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları
- İkinci aşama: Bulgaristan ve Romanya (1990'lar)
 - Avrupa Anlaşmaları

33

33

Altıncı Genişleme Dalgası

Nasıl gerçekleşmiştir?

- Bulgaristan ve Romanya
 - Temmuz 1997'de Avrupa Birliği'ne üyelik için başvurmuştur.
 - Şubat 2000'de Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
 - Nisan 2005'te katılım antlaşması imzalamıştır.
 - 1 Ocak 2007 itibariyle Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

34

34

Yedinci Genişleme Dalgası

Hangi devletleri içerir?

- Hırvatistan
- (Türkiye)

35

35

Yedinci Genişleme Dalgası

Hangi arka planda gerçekleşmiştir?

- Balkan Devletleri yüzlerini AB'ye döndüğünde AB de git gide Avrupa bütünleşmesine hazırlayacak politikalar geliştirmiştir.
- Hırvatistan
 - İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. (2001 imza, 2005 yürürlük)

36

36

Yedinci Genişleme Dalgası

Nasıl gerçekleşmiştir?

- Hırvatistan
 - Şubat 2003'te Avrupa Birliği'ne üyelik için başvurmuştur.
 - Ekim 2005'te Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
 - Aralık 2011'de katılım antlaşması imzalamıştır.
 - 1 Temmuz 2013 itibariyle Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

37

37

AB Genişleme Dalgaları

1973	Birinci Genişleme Dalgası	Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka
1981	İkinci Genişleme Dalgası	Yunanistan
1986	Üçüncü Genişleme Dalgası	Portekiz ve İspanya
1995	Dördüncü Genişleme Dalgası	Avusturya, İsveç ve Finlandiya
2004	Beşinci Genişleme Dalgası	Çekya, Estonya, Kıbrıs, Litvanya, Letonya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya
2007	Altıncı Genişleme Dalgası	Bulgaristan ve Romanya
2013	Yedinci Genişleme Dalgası	Hırvatistan

38

38

Aday ve Potansiyel Aday Devletler

Potansiyel aday devletler

- Bosna Hersek ve Kosova

Aday devletler

- Türkiye (1999)
 - Ekim 2005'te Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
- Kuzey Makedonya (2005)
 - Temmuz 2020'de taslak müzakere çerçeve belgesi sunulmuştur.
- Karadağ (2010)
 - Haziran 2012'de Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
- Sırbistan (2012)
 - Haziran 2013'te Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
- Arnavutluk (2014)
 - Temmuz 2020'de taslak müzakere çerçeve belgesi sunulmuştur.

39

39

Aday ve Potansiyel Aday Devletler

Aday devletler

- İzlanda
 - 2009 yılında AB'ye üyelik başvurusu yapmıştır.
 - 2010 yılında AB ile üyelik müzakerelerine başlamıştır.
 - 2015 yılında AB üyeliğinden kendi isteğiyle vazgeçmiştir.

40

40

AB'den Çekilme: Birleşik Krallık 31 Ocak 2020'de AB'den çekilmiştir.

Lizbon Antlaşması ile değişik ABA md. 50

- «1. Her üye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak Birlikten çekilmeye karar verebilir.
- 2. Çekilme kararı alan üye devlet, niyetini [AB] Zirvesine bildirir. Birlik, söz konusu devletle, [AB] Zirvesi tarafından belirlenen yönlendirici ilkeler ışığında, bu devletin Birlik ile gelecekteki ilişkisinin çerçevesini dikkate alarak, çekilmeye ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşmayı müzakere eder ve akdeder.
- 3. Antlaşmaların ilgili üye devlete uygulanması, çekilme anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihte, bunun gerçekleşmemesi hâlinde, [AB] Zirvesi oybirliğiyle ve ilgili üye devletle mutabık kalarak süreyi uzatmadığı takdirde, 2. paragrafta belirtilen bildirimden iki yıl sonra sona erer. ...»

41

41

Genişlemenin Yöntemi

Genişlemenin Yöntemi

- Genişleme Kriterleri
- Genişleme Usulü

42

42

Genişleme Kriterleri

Nerede bulunur?

- Kurucu Antlaşmalar
- AB Zirvesi Sonuç Bildirgeleri

43

43

Genişleme Kriterleri

Avrupa Toplulukları Antlaşmaları / Avrupa Birliği Antlaşması tek koşul öngörmekteydi:

- “Avrupa devleti olmak” koşulu

Genişleme kriterleri, esas olarak, 1990’lı yıllar ile birlikte geliştirildi.

44

44

Genişleme Kriterleri

Kopenhag Zirvesi (1993) / “Kopenhag Kriterleri”

AB’ye üye olmak isteyen devlet açısından:

- Siyasi kriter
 - “demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına ve azınlık haklarına saygıyı teminat altına alan istikrarlı kurumların varlığı”
- Ekonomik kriter
 - “işleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanı sıra Birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesi”
- AB müktesebatı kriteri
 - “üyelik yükümlülüklerini üstlenmek ve etkili biçimde uygulamak”

45

45

Genişleme Kriterleri

Kopenhag Kriterleri – AB açısından

- Avrupa bütünleşmesinin hızı korunurken yeni üyeleri “hazmetme kapasitesi”ne sahip olmalıdır.

Madrid Zirvesi (1995) ve Lüksemburg Zirvesi (1997) – AB’ye üye olmak isteyen devlet açısından:

- AB müktesebatını benimsemenin yanı sıra etkili biçimde uygulayacak “idari ve kurumsal kapasite”ye sahip olmak

46

46

Genişleme Kriterleri

Amsterdam Antlaşması (1999)

- “Avrupa devleti olmak”
- +
- Birliğin üzerine inşa edildiği ilkeler olan “özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlükler ile hukuk devleti ilkelerine saygı duymak”

47

47

Genişleme Kriterleri

Lizbon Antlaşması (2009)

- “Avrupa devleti olmak”
- AB'nin değerlerine “saygı göstermek”
 - “insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı”
- +
- AB'nin değerlerini “desteklemeyi taahhüt etmek”

48

48

Genişleme Kriterleri

...Lizbon Antlaşması (2009)...

- AB Zirvesinin kararlaştırdığı yeterlilik kriterlerine uymak
- siyasi kriter, ekonomik kriter, AB müktesebatına uyum kriteri, idari ve kurumsal kapasite kriteri ve AB'nin devleti hazmetme kapasitesi.

49

49

Genişleme Usulü

Başvuru

- AB üyeliği isteyen devlet Konseye "üyelik başvurusu" yapar.

Başvurunun Değerlendirilmesi

- Konsey bu başvuruyu Komisyona iletir.
- Komisyon başvuruyla ilgili "geçici görüş (*avis*)" hazırlayarak Konseye iletir.

50

50

Genişleme Usulü

Aday Devlet Statüsü

- AB Zirvesi, üyelik kriterlerini yeterli ölçüde yerine getiren istekli devleti “aday devlet” ilan etmeye *oybirliğiyle* karar verebilir.
- Böylelikle “katılım öncesi stratejisi” başlar.

51

51

Genişleme Usulü

Katılım Öncesi Strateji

- Katılım Ortaklığı Belgesi
 - Komisyon hazırlar, Konsey onaylar.
 - AB üyeliği için kısa (1-2 yıl) ve orta (3-4 yıl) vadede alınacak önlemler
 - siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve AB müktesebatına uyum
- Ulusal Program
 - Katılım Ortaklığı Belgesi’ne karşılıktır ve aday devletçe hazırlanır.
- İlerleme Raporu
 - Komisyon hazırlar.

52

52

Genişleme Usulü

Katılım Müzakereleri

- Konsey, aday devleti üyeliğe ulaştırmak amacıyla “katılım müzakereleri” başlatma kararı alabilir.
- Kopenhag siyasi kriterlerini karşılamak ön koşuldur.

Müzakere Çerçeve Belgesi

- Katılım müzakereleri aday devlet ile ilgili “Müzakere Çerçeve Belgesi” üzerinden yürütülür.

53

53

Genişleme Usulü

Tarama

- Katılım müzakereleri, “tanıtıcı tarama” ve “ayrıntılı tarama” ile başlar:
 - Komisyon, AB müktesebatı ile ilgili olarak aday devleti bilgilendirir.
 - Aday devlet, mevzuatı ile AB müktesebatı arasındaki uyum derecesini ortaya koyar.

54

54

Genişleme Usulü

Tarama Sonu Raporu

- Komisyon, her bir müzakere faslı yönünden “tarama sonu raporu” hazırlar ve Konseye sunar.
- Fasil müzakereye açılsın veya faslın müzakereye açılması için açılış kriterleri getirilsin şeklinde olabilir.

55

55

Genişleme Usulü

Açılış Kriteri Varsa

- Aday devlet öncelikle bunu yerine getirir.
- Komisyon ve Konsey bunu onaylar.

Açılış Kriteri Yoksa veya Karşılanmıssa

- Aday devlet “Müzakere Pozisyon Belgesi” hazırlar.
- Konsey bu belgeye göre “Ortak Tutum Belgesi” hazırlar.
- Böylelikle ilgili fasıl üye devletlerin oybirliğiyle müzakereye açılır.
- Müzakereye açılma durumu “Hükümetlerarası Konferans” ile ilan edilir.

56

56

Genişleme Usulü

Kapanış Kriterleri

- Konsey, Komisyonun değerlendirmeleri üzerine bir faslın geçici olarak kapatılması için “kapanış kriterleri” getirebilir.

Kapanış Kriteri Varsa

- Aday devlet öncelikle bunu yerine getirir.
- Komisyon ve Konsey bunu onaylar.

57

57

Genişleme Usulü

Kapanış Kriteri Yoksa veya Karşılanmışsa

Geçici Olarak Kapatma

- Aday devlet, müktesebata yeterince uyuyor ve uyguluyorsa *her bir* fasıl önce “geçici olarak kapatılır”.

Nihai Olarak Kapatma

- Daha sonra *tüm* fasıllar “nihai olarak kapatılır”.

58

58

Genişleme Usulü

Katılım

AB Yönünden

- Konsey, Komisyonun görüşü ve Avrupa Parlamentosunun üye tam sayısının çoğunluğuyla vereceği muvafakat üzerine, oybirliğiyle katılım hakkında bir karar alır.

Üye Devletler ile Üye Olacak Devlet Yönünden

- Üye devletler ile aday devlet “katılım antlaşması” imzalar ve onaylar.

59